

ISSN 2616-9320

CENTRAL ASIAN JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

№ 2(3) 2020

THE JOURNAL IS REGISTERED WITH THE MINISTRY OF INFORMATION AND COMMUNICATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

CERTIFICATE № 16822-Ж. ASTANA, 2017

EDITORIAL TEAM

Chief Editor:

S. S. Kunanbayeva - Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan
Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Responsible editors:

A.T. Chaklikova, Professor, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
B. Mizamkhan, Ass. Prof., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
N.A. Aubakir, MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Editor's assistants:

G.S. Assanova PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
K.M. Zhampeyis C.Phil.Sc., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
A.B. Baidullayeva PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
Sh. O. Saimkulova MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Technical editor and design:

R.A. Musataev MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
N.A. Aubakir MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Consultants:

Anna Oldfield, University of South Carolina, USA
Christopher Baker, American University of Central Asia, Kyrgyzstan
Uldanay Bakhtikereeva, PhD, prof., PFUR, Russia
Kim Chang Ho - PhD, professor, Pusan University of Foreign Languages, South Korea
Shabdiz Orang - PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
V.I. Karasik, D.Ph.S., Professor, Volgograd Technical University, Russia

АУДАРМАШЫЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК

Т. С. Куандыкова¹

¹Аударма ісі мамандығының

II курс магистранты

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

E-mail: tansulukandykovamasterts@gmail.com

Андатпа: Бұл мақалада мен аудармашылық құзыреттілік ұғымын, оны көптеген ғалымдар жиі салыстыратын ұғыммен, атап айтқанда лингвистикалық құзыреттілікпен байланыстырын жақынырақ салыстыра отырып, бірінші ұғымға қатысты белгілі бір айқындыққа қол жеткізуге болатынын көру үшін зерттеуге ниеттенемін. Аударма құзыреттілігі ұғымы аударма теориясында, сондай-ақ аударманың педагогикалық тәсілдерінде бастапқы әрі маңызды орынға ие болғандықтан бұл сұрақты көтерудің маңыздылығы да жоғары деп есептеймін. Алайда, аталмыш мәселе төңірегіндегі әдебиет баршылық болғанымен, нақты бір айқындыққа қол жеткізу әлі күнге дейін кейбір қиындықтарды тудыруда.

Кілт сөздер: аударма процесі, аудармашы құзыреттілігі, аудармашылық құзыреттілік, лингвистикалық құзыреттілік, аударматану ғылымы.

Қазіргі уақытта аударма тілдік білім мен лингвистиканың пәні ретінде ғана қарастырылмай, сонымен қатар бүгінгі жаһанданудың жанданған дәуірінде көптеген адамдардың күнделікті кезігіп отыратын әдепкі жағдайына айналып отыр. Аудармамен тек қана лингвистер немесе аудармашылар ғана айналысып қоймай, заңгер, экономист, журналист секілді тағы да басқа көптеген маман иелері айналысуларына тура келуде. Аударма дәрежесінің өсуі аударманың жаңа аспектілерін қалыптастырып, оны тілдік аудармадан да биігірек дәрежеге көтерді. Әрбір саланың өзіндік сипаттамалары мен тіпті, өзіне тән сөздері болады. Бұл жерде аударма тек мәтінді бір тілден екінші тілге аударудан артық нәрсе ретінде

қабылданады, сондай-ақ аудармашы мәтіндік форманы лексикалық дәрежеден дискурстыққа дейін мағынасын өзгертпей, қосу немесе бұрмалаусыз, мағынасын бұзбай ауыстыруға қабілетті болса, оның нағыз білікті аудармашыға тән құзыреттіліктерді игергені болып есептеледі[1].

Аударма зерттеулерінде білікті аудармашының сипаттары аудармашының құзыреттілігі концептісінің аясында қарастырылады. Бұл жерде атап өткен құзыреттілік дегеніміз – қабілет, білім мен біліктілікті меңгеру сапасының көрсеткіші. Демек, осы орайда құзыреттілік пен қабілеттілік мағыналас ұғымдар. Теориялық лингвистиканың ықпалынан аударматануда құзыреттілік түсінігіне

алғашқылардың бірі болып Хомский (1970) сипаттама берген: "Сөйлеушінің немесе тыңдаушының өз тілі туралы білімі", ақыл-ой қабілеті немесе оның негізінде жатқан білімі[2]. "Құзыреттілікті" индивидтің психологиялық атрибуты ретінде қарастырған болсақ, ал қабілет ақыл-ой қабілеттілігінен басқа мінез-құлық көрсеткіштері мен нәтижелерін айқын білдіреді. Хомский бойынша қабілет, аудармашыға өз әріптестерінің жұмысы турасында пайымдау және оларды бағалау үшін қолданылуы мүмкін критерий болып табылады. Қандай да бір міндетті орындау қабілеті сарапшының сараптық қорытындысымен анықталады, ол аудармашының жұмысын түрлі берілген жағдайларда бағалайды.

Осылайша, қабілет аудармашы жұмысының әлеуметке ұсына алған еңбектері арқылы игеріледі. Аударма әр түрлі тілдерді ғана емес, сонымен қатар әр түрлі мәдени дәстүрлерді қамти отырып, аудармашының жұмысы нақты уақыт пен орынға аса тәуелді болып келеді. Ал, аударма процесінде "Алтын стандарттың" болмаған жағдайында, "Жақсы аудармашы не істейді?" деген сұраққа жауапты аудармашылардың ішкі сапасын ғана зерттеуден емес, бәлкім аудармашының әлеуметке ұсынған зерттеу жұмыстарын сараптаудан іздеу маңыздырақ[3]. Міне, сондықтан құзыреттілік аудару қабілетінің мәнін қабылдауға тиіс. Бір қарағанда қарапайым сәт болып көрінгенімен, бұл аударматанудағы негізгі түсініктің бөлшегі емес. Жоғарыда айтылғандай, аудармашының құзыреттілігі әдетте базалық ілімнің

бөлшегі, аудармамен байланысты нағыз лингвистикалық дағдылар шеңберінен шығатын ерекше дағды ретінде түсіндіріледі. Бір тілде түсіну және / немесе өндіріс дағдылары аудармашыға аудару үшін жеткілікті емес. Мұндай пікірде болғандардың қатарында Келлер (1992) де болған. Ол өз пікірін танымал «Аударма ғылымы» (Übersetzungswissenschaft) неміс мектебінің жалпы көлемді шолуында білдірді[4]. Үш жүз беттік еңбек жазып, кей тұстарында аудармашының құзыреттілігі турасында сөз қозғағанымен Келлерді нақты анықтама бере алды деп айта алмаймыз, алайда оның қорытындылаған пікірінен аудармашының құзыреттілігі лингвистикалық құзыреттіліктен әлдеқайда бөлек екендігін ұғынуға болады. Тілдік құзыреттілік немесе лингвистикалық құзыреттілік – бұл аудармашының ие болуы қажет маңызды құзыреттіліктердің бірі. Аударма процесіндегі қос тілдің түрлі аспектілерін меңгермей, бастапқы тілден мақсатты тілге аудару мүмкін болмайды. Якобсон аударманың лингвистикалық аспектілерін санаттайды және олардың бірі тіларалық аударма болып табылады: аудармашы, кем дегенде, екі тілде де құзыреттілікке ие болуы тиіс, одан қос тілдің тілдік аспектілерін жақсы түсінуі талап етіледі[5]. Аудармашының тілдік құзыреттілігі тілді меңгерудің барлық аспектілерін құрайды. Бұл дегеніміз, аудармашы өз жадында тілдің жүйесі, нормалары, оның сөздік құрамы мен грамматикалық құрылымы туралы, сөйлеу сөздерін құру үшін тіл бірліктерін қолдану ережелері туралы,

сөздерді қолданудағы аумақтық, әлеуметтік және кәсіби айырмашылықтар туралы, қарым-қатынас жағдайының тілдік бірліктерін қолдану мен қарым-қатынас қатысушыларының өзара қарым-қатынасы, олардың рөлдік функциялары туралы білімді сақтайды [6]. Сонымен қатар, аудармашының тілдік құзыретіне қосымша талаптар қойылады, олар аудармашының бір емес, екі тіл саласында жеткілікті тілдік құзыреттілікке ие болуы тиіс екендігін түсіндіреді [6]. Демек, аудармашы рецептілік және өнімді тұрғыда, аударма процесіне қатысатын екі тілде де жан-жақты тілдік құзыреттілікке ие болуы тиіс [6, 75 б.].

В. Н. Комиссаровтың аударма құзыретіндегі рөлі туралы тұжырымдамасы "өзіндік тілдік тұлға" және аудармашылық құзыреттілік компоненті (тілдік құзыреттілік, коммуникативтік құзыреттілік, мәтін құрайтын құзыреттілік, техникалық құзыреттілік, ерекше тұлғалық сипаттамалар, моральдық-этикалық компонент); коммуникативтік құзыреттіліктің құрамдас бөлігі ретінде әлеуметтік-мәдени компонент Құзыреттілік-нақты жағдайларда нақты кәсіби міндеттерді орындау үшін қажетті қабілеттерді, білімді, іскерлікті және мінез-құлықты ұштастыру; Аударма құзыреті – аудармашының әртүрлі қызмет салаларында коммуникативтік делдалдықты жүзеге асыру кәсіби қабілеті [6, 77 б.].

Аудармашының кәсіби құзыреттілігінде оның коммуникативтік құзыреттілігіне, яғни аудармашының қарым-

қатынастың мақсаттары мен жағдайларына сәйкес келетін ең қолайлы сөйлеу мінез-құлқын таңдау қабілетіне ерекше көңіл бөлінеді. Билинг-аудармашы бірден екі тілде коммуникативтік құзыреттілікке ие. Қажет болған жағдайда аудармашы тілдік мазмұн мен шығарылған мағынаның арақатынасын түзетеді, жетіспейтін ақпаратты сөзге өзі енгізіп немесе оны ескертпелер мен түсіндірмелерде хабарлай отырып [6, 78 б.].

Аудармашының кәсіби құзыреттілігі аудармашының кәсіби функцияларын ойдағыдай орындай алмайтын кейбір жеке сипаттамаларды да қамтиды. Аударма ақыл-ой қызметінің күрделі түрі болып табылады, оны жүзеге асыру Ерекше психикалық ұйымды, оның үлкен икемділігі мен икемділігін, зейін тез ауыстыру қабілетін, бір тілден екіншісіне, бір мәдениеттен екіншісіне, бір коммуникативтік жағдайдан екіншісіне ауысуды көздейді. Аудармашыдан өз жадының ресурстарын шоғырландыру, өзінің зияткерлік және эмоциялық потенциалын талап етеді [7].

Аудармашының әр түрлі тақырыптағы ісі болуы керек, мәтіндер мен мақалаларды білімнің әр түрлі салаларынан, жиі арнайы сипаттағы және мазмұннан аудару керек. Аудармашыдан қызығушылықтың кендігі мен жоғары Эрудит талап етіледі. Біздің ойымызша, аудармашы-бұл үлкен мәдениет пен энциклопедиялық танымның адамы. Сондай-ақ, аудармашы өз білімін үнемі байытып, жаңа ақпаратты тауып, қабылдап, түрлі анықтамалықтар мен басқа да

ақпараттық көздерді нәтижелі пайдалану керектігін атап өткен жөн.

Аудармашының кәсіби құзыреттілігінің моральдық-этикалық құрамдас бөлігіне назар аударғым келеді, өйткені аудармашы өзі орындаған жұмыстың сапасы үшін, оның адалдық нәтижесі болуы мүмкін моральдық және материалдық шығын үшін жауапты. Аудармашының қызметтерін пайдаланатын адамдар оның сенімділігіне сенеді. Түпнұсқаға қол жеткізе алмай, олар аудармашы белгілеген түпнұсқаны аударудың баламалығын сенім арқылы қабылдайды. Аударма қызметі, ешқандай басқа сияқты, аудармашының жұмыс нәтижелеріне аударма рецепторларының сеніміне толық негізделген. Осы сенімді аудармашы тек қана жинақтылық, жұмысқа қабілеттілік және іске немқұрайлы, салғырттық қарым-қатынастың кез келген элементтерін алып тастау есебінен ақтай алады [7, 78б].

Аудармашы әр түрлі жағдайларда жұмыс істейді. Ол құпия саяси немесе коммерциялық құжаттармен жұмыс істей алады, ең жоғары деңгейде жабық келіссөздерге қатыса алады, көптеген адамдардың жеке өмірінің жеке егжей-тегжейіне қол жеткізе алады. Қарапайымдылық, әдептілік, ұстай білу, құпияны сақтау - аудармашының кәсіби мінез-құлқының міндетті бөлігі. Аудармашының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру осы мамандықтың моральдық-этикалық ерекшеліктеріне сәйкес келетін жеке тұлғаның ерекше түрін дамытуды көздейді. [7, 37 б.].

Жоғарыда құзыреттілік концептісін жан-

жақты талқылағаннан кейін ойымызды қорытындылай келе құзыреттілік туралы жалпы түсініктер мен нақ тілдік құзыреттілік сипаттарын салыстырып көрейік:

Кең таралған Тілдік құзыреттілік түсінітері **Тілдік құзыреттілік түсініктері**

жеке тұлғалар арасында ауыспалы болып келеді	тұрақты, өзгермейді
оқыту арқылы жақсартуға болады	танылады, үйретілмейді
орындалу аспектілерін қамтиды	орындауға келмейді
қабілеттерді қамтиды	білім

Соңында, аудармашының кәсіби құзыреттілігінің құрамдас тағы бір бөлігі техникалық құзыреттілік болып табылады, ол қызметтің осы түрін тиімді орындау үшін қажетті арнайы кәсіби білімді, іскерлікті және дағдыларды қамтиды. Аудармашы компьютермен және заманауи техникамен жұмыс істей білуі, түрлі компьютерлік бағдарламаларды әзірлеуі, сондай-ақ аудармада техникалық құралдарды қолдана білуі қажет. Сондай-ақ, аударма құзырының ерекше ерекшелігі стратегия болып табылады. Аудармашының жалпы стратегиясының негізінде аударма мәтінін толық түсінуге және оған ең дәл сәйкестікті табуға ұмтылу жатыр. Аудармашы стратегиясының негізгі принципі-ең жақсы нұсқаны табу үшін барынша күш [8].

ӘДЕБИЕТ

- [1]. Baker, Mona and Malmkjaer, Kirsten. 2001. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Routledge Taylor and Francis Group.
- [2]. Хомский. Н. (1964/1970). Лингвистикалық теорияның өзекті мәселелері, 1964. 79б. Naia/Paris Mouton.
- [3]. Щукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. М.: Астрель, 2007. 143 с
- [4]. Koller, W. (1992). Einführung in die Übersetzungswissenschaft. 4. ed. Quelle and Meyer.
- [5]. Латышев Л.К. Перевод: теория, практика и методика преподавания: учеб. пособие для студ.перевод, фак. высш. учеб. заведений. - М.: Академия 2003. -192 с
- [6]. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: учеб. пособие. - М., 2004. - 424 с.
- [7]. Фролов О. В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. - 2004. - № 8. - С. 34-40
- [8]. Латышев Л. К., Провоторов В. И. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом ВУЗе. Учебно-методическое пособие. — 2-е изд., стереотип. — М.: НВИ-Тезаурус, 2001. — 136 с.

TRANSLATION COMPETENCE

Kuandykova T.¹

2nd year master's degree student of

Ablai Khan KazUIRandWL

Almaty, Kazakhstan

E-mail: tansulukandykovamasterts@gmail.com

Abstract: In this article, it is my intention to explore the concept of translation competence by measuring it against a notion which some scholars explicitly relate it to, namely linguistic competence, in order to see if it is possible to achieve a measure of clarity about the former notion by trying to match it as closely as possible to the latter. I want to do this because the notion of translation competence is very important in translation theory as well as in pedagogical approaches to translation; yet the vast literature on the subject has arguably created more confusion than clarity. I will begin by describing the notion of linguistic competence as currently understood.

Keywords: translation process, linguistic competence, language competence, translation competence, translation studies.

ПЕРЕВОДЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ

Т.С. Куандыкова ¹

¹Специальность: Переводческое дело

магистрант II курса

КазУМОиМЯ им. Абылай хана

E-mail: tansulukandykovamasterts@gmail.com

Аннотация: В этой статье я намерен исследовать концепцию переводческой компетенции, сравнивая ее с понятием, к которому некоторые ученые явно относятся, а именно с лингвистической компетенцией, чтобы выяснить, возможно ли достичь определенной степени ясности в отношении первой. Понятие, пытаюсь сопоставить его как можно ближе к последнему. Я хочу сделать это, потому что понятие компетенции перевода

очень важно в теории перевода, а также в педагогических подходах к переводу; тем не менее, обширная литература по этому вопросу, вероятно, создала больше путаницы, чем ясности. Я начну с описания понятия языковой компетенции в том виде, в каком оно понимается в настоящее время.

Ключевые слова: переводческий процесс, лингвистическая компетенция, языковая компетенция, переводческая компетенция, переводоведение.

CAJTS

Центрально-Азиатский Журнал Переводоведения

Рецензируемый научный журнал открытого доступа, где размещаются научно-практические статьи и обзоры, посвященные вопросам теории и практики перевода, а также истории, методологии и обучения переводу в высших учебных заведениях.

Журнал публикуется два раза в год и является **рецензируемым**. Редакторы планируют публиковать как регулярные, так и тематические/специальные статьи. CAJTS нацелен на быструю и простую публикацию передовых исследований, в том числе статей, результатов исследований/разработок по переводческой деятельности и межкультурной коммуникации, рецензии на книги, посвященные переводческой деятельности и многое другое.

1(3) 2020

ҚАҢТАР-НАУРЫЗ 2020 Ж.
ЯНВАРЬ-МАРТ 2020 Г.
JANUARY-MARCH 2020

Published since January 2018

050022, 200 Muratbayev st, Almaty, Kazakhstan
Central Asian Journal of Translation Studies
www.cajts.ablaikhan.kz